

י"ז תמוז (נדחה)

צום הוא בזמנו חייב בעל הברית להשלים התענית, אבל כשחל בשבת ונדחה ליום הראשון אין בעל הברית משלים תעניתו מפני שיו"ט שלו הוא, ומכיון שנתמעט חומר התענית הרי י"ל שזוהי התחלה לביטולה לגמרי.

ויסוד לזה (שדחית התענית ממעטת חומר, עד שנותנת מקום לדחייתה לגמרי) הוא בדברי רבי לענין "תשעה באב שחל להיות בשבת". ודחינוהו ל-אחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה, היינו דס"ל שכיון שאי אפשר ל-התענות בזמנו, בטל חיוב התענית לגמרי בשנה כזו.

ועפ"ז יש לבאר דברי אדמו"ר מהר"ש בהקדם ביאור והסברה בדברי רבי הנ"ל, "הואיל ונדחה ידחה".

ג. בגמ' שם פליגי חכמים על דברי רבי, ולכאורה י"ל שתוכן הפלוגתא הוא – אם הדחי' משבת ליום א' עושה יום א' "זמנ" של התענית (וזהו דעת חכמים).

[ועפ"ז י"ל שרבי ורבנן לשיטתייהו

לשאר הצומות י"ז בתמוז וכו', דרק כשנדחה אין בעל הברית משלים תעניתו.

(6) וראה הגהות רעקא בשו"ע שם (מתשובת שבות יעקב): וכן בחולי קצת ומעוברת שיש מיחוש קצת מותרים לאכול. וראה שד"ח פאת השדה (אסיפת דינים) מע' בין המצרים ס"א אות יג (ח"ט א'תשסב, א) עוד קולות בתענית שבעה עשר בתמוז כו' נדחה.

(7) מגילה ה, ריש ע"ב.

(8) ולכאורה כשי"כ הוא, דהרי בנוגע לת"ב אמר ר"י (תענית כט, א) אלאמלי הייתי באותו הדור לא קבעתי אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף (וראה תוד"ה ובקש (מגילה שם) בתירוץ

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפרי, שבשנת תר"מ, בש"ק י"ז בתמוז, ה' זקנו אדמו"ר מהר"ש בשמחה גדולה, והזכיר כמה פעמים ששבת זה נקרא "נדחה", כי צום שבעה עשר בתמוז נדחה ע"י ש"ק, וסיים "הואיל שיהי' נדחה באמת".

והנה לפי פשוטם, דברי אדמו"ר מהר"ש הם בגדר ברכה ותפלה (וכמו ש-סיים כ"ק מו"ח אדמו"ר: ברכה של צדיק הלא מתקיימת, הואיל שכן יהי', ושיהי' נדחה באמת ויהפך לששון ולשמחה). אבל (נוסף לזה שאפילו שיחות חולין של ת"ח צריכין לימודי, וכ"ש וק"ו תפי-לותיהם וברכותיהם, הרי) ע"פ הידוע גודל הדיוק בדברי רבותינו נשיאנו, יש לומר, שבדיוק לשונו טמוז ומרומז תוכנו של תענית נדחה, הן ע"פ הלכה, והן ע"פ פנימיות התורה.

ב. בהשקפה ראשונה הקשר בין ד-חיית צום (י"ז תמוז) ע"י יום השבת ל-דחייתו לגמרי לעתיד לבוא, פשוט הוא, דאין זה רק דחי' מזמנו הקבוע לזמן אחר, אלא שהדחי' פועלת גם המעטה בחומר התענית, כי הצום הנדחה (ליום ראשון) קיל מכשהוא בזמנו [וכמפורש בהלכה לענין ברית מילה, דכאשר ה-

(1) שיחת י"ב תמוז (יום הולדת וחג הגאולה שלו) הש"ת (נדפס בספר השיחות הש"ת ע' 157).

(2) השנה שבה נולד כ"ק מו"ח אדמו"ר – שהקביעות היתה (כבשנה זו (תשמ"ח)) ד"ב תמוז חל ביום שני, ובמילא י"ז תמוז הוא בש"ק ונדחה.

(3) בליל ש"ק (בה' שלום זכר') וביום השבת.

(4) סוכה כא, ב. ע"ז יט, ב.

(5) בת"ב – טושו"ע ס"י תקנ"ט ס"ט. ב"י שם. וראה מג"א שם סק"א (ובמחזה"ש) דכ"ה בנוגע

דוגמא: א) קטן שנתגדל ביו"ד באב, דאם זהו יום התענית (בשנה זו), אזי יש חיוב על הקטן להתענות כיון שגדל בו ביום. אבל אם התענית ביום א' הוי רק תש-לומין להתענית דט' באב (שחל בשבת), הרי כיון שביום התענית עדיין אינו בר חיובא, שוב אינו חייב בתשלומין. ב) מתי חל הדין (וחומרא) דשבוע שחל בו תשעה באב¹¹, דאח"ל דחיוב התענית דיום א' (הנדחה) הוא מעיקר התקנה, א"כ השבוע שלפני השבת אינו שבוע שחל בו ת"ב¹², משא"כ אם יום א' הוי בגדר ה-שלמה, הרי השבוע שלפניו הוא השבוע שחל בו ת"ב¹³, כיון דדין ת"ב לא בטל ע"י יום השבת ומחוייב בתשלומין. ג) ל-ענין אכילות בדברים שבצנעה, אם נוהגין בת"ב שחל בשבת: הדיעות שאין נוהגין דברים שבצנעה ס"ל שלגמרי עקרוהו ואוקמינהו אעשירי¹⁴, משא"כ ה-דיעות שנוהגין דברים שבצנעה בשבת.

אבל דוחק קצת לפרש כן פלוגתת רבי ורבנן בדחיית תענית ת"ב, דכיון שלא קיי"ל כרבי (כי לא הודו לו חכמים), נמצא שלהלכה אין זה דחי', אלא דבשנה זו תענית ת"ב זמנו הוא ביום א' (מעיקר הדין והתקנה): אבל בשו"ע

אזלי, ד"תניא' חל (י"ד אדר) להיות ב-שבת כפרים מקדימין ליום הכניסה ו-עיירות גדולות קורין בע"ש כו' רבי אומר אומר אני הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה. . זמנם שבת היא והואיל דנדחו ידחו', שרבי סבירא ל' שהתקנה דמקרא מגילה היתה שבכל שנה יקראו פרוזות ביו"ד ומוקפין בט"ו, אלא שמפני גזירה דרבה דחו תקנה זו¹⁵, ורבנן ס"ל שמפני גזירה דרבה היתה מלכתחילה התקנה דמקרא מגילה שכש-יחול י"ד בשבת יקדימו את זמנה.

וע"ד השקו"ט באחרונים כעין זה ב-נוגע להלכה בפועל¹⁶, אם חיוב התענית בצום הנדחה משבת ליום א' הוא בתורת תשלומין או שכן היתה התקנה מעיקרא, שכשחל בשבת נקבע זמן התענית ליום ראשון. וכתבו כמה נפק"מ לדינא, ול-

הב', שזוהי הס"ד בדברי ר"א דביקש רבי לעקור ת"ב, משא"כ בדחיית שבוע עשר בתמוז לייח תמוז דקיל טפי. אבל ראה שו"ת חת"ס אורח סליג, וראה במקומות שננסמו לקמן הערה 11.

(9) מגילה ד, ב.

(10) וראה לקו"ש ח"ז ע' 50 ואילך ובהערות שם, שאין סבירא לומר שפלוגתתם היא בזמן התקנה - דרבנן סברי שבחי'ד עם תקנת מקרא מגילה תקנו אנשי כנה"ג שכשחל בשבת קורין עיירות גדולות בע"ש, ורבי סבר שתקנת הקדימה היתה ע"י חכמי ישראל שאחר כנה"ג (ראה רש"י מגילה ה, א ד"ה ערב שבת) - אלא אלא י"ל דלכו"ע היתה התקנה על ידי אנשי כנה"ג, ופליגי באיזה אופן דחוהו. וי"ל שעד"ז הוא בנד"ד דהרי בעת שגורו להתענות ידעו שידומן שיחול בש"ק ופליגי באופן תקנת הדחי'. אבל צ"ע כלשון הגמרא, ודחינוהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה כו'. ואכ"מ.

(11) בכל הבא לקמן ראה צפ"ע הפלאה ב-השמות (נד, סע"ג ואילך). מהד"ת כח, ג. שו"ת דווינסק ח"ב סל"א:לב. שו"ת ווארשא (ג.י.) ח"א סמ"ד. שו"ת אבני נזר אורח סי' תכז. שו"ת כתב סופר אורח סק"א. מהרש"ם ח"ג סס"ג. ועוד.

11* ראה ב' הדיעות בטושו"ע אורח סתקנא ס"ד.

12* להעיר ממהרי"ל הל' ת"ב: כאילו איקלע קביעותא בא' בשבת דמי.

12* ראה מג"א שם סק"ז. וראה צפ"ע שבהערה 11, שלהסבירא שהתענית ביום א' הוי גדר תשלום - אין כאן הדין דלאחריו (כמ"ש בירושלמי תענית פ"ד ה"ו. אלא דשם, שאז גם אין הדין דלאחריו. ולהעיר מסמ"ק (סי' צו. הובא בטור שם) שגם להדיעה דיש דין דלפניו (כשחל ת"ב בשבת), הוא רק חומרא יתירה, כי יש חילוק בין חל להיות בתוכה בין חל להיות בשבת.

13 ראה הרשב"א ח"א סתק"כ (הובא באבנאי נזר שם בטופר. ועוד).

ב' ענינים (ואופנים): חלות שם תענית על היום, וחלות דיני וחיובי התענית על האדם¹⁴.

ולפי זה י"ל, דפלוגת רבי ורבנן אינה בחומרת התענית דיום ראשון (שנד' חית משבת), אלא בגדרו של יום השבת שהתענית שבו נדחת – אם הדחי' בשבת היא רק בקיום דיני התענית, אבל נשאר בה ענין יום תענית – וזהו דעת רבנן; או שנדחה בשבת גם ענין יום התענית – והיא דעת רבי, דרבי ס"ל שלגמרי נדחה חלות יום התענית ובכה"ג אין חלות יום תענית (אלא כיון שהתענית רק נדחה, נשארו איזה דיני ת"ב, כמו דברים שב' צנעה¹⁵ וכיו"ב).

אבל דבר זה צריך ביאור, דאין אפשר לומר שיש ענין תענית ביום ד' שבת, הרי שבת אסור בתענית, ואדורבה יש חיוב לענגו באכ"ש וכיו"ב, ולכמה דיעות¹⁶ איסור התענית בו הוא מדאורייתא. (וכתב אדה"צ¹⁷, דאיסור התענית נפק"ל מדכתיב¹⁸, „אכלוהו היום כי שבת היום לה", מכלל דבשבת אסור להתענות).

ויש לומר בביאור הדבר (בפנימיות הענינים):

(18) ובצפ"ע שם מבאר: וזה נ"מ ג"כ בין קבלה או הוי היום יום תענית ובין בלא קבלה או הוי רק גדר איסור אכילה.

(19) אה"ל שלדעת רבי דברים שבצנעה נוהגים בת"ב שחל בשבת. ואכ"מ.

(20) ראה שו"ע אדה"צ ריש הל' שבת. וש"נ.

(21) שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרי"ד – לדעת הרמב"ם הל' שבועות פ"א ה"י (הובא לקמן בפנים).

וראה שו"ת הצ"צ א"ח סל"ז.

(22) א"ח סי' רמב ק"א סק"א. ועד"ז בפרמ"ג

א"ח (א"א) סי' רפח סק"ו.

(23) בשלח טו, כה.

מפורש¹⁴ (כנ"ל) שדוקא „ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול ורווח ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא, משא"כ כשהברית מילה היא בת"ב עצמו חייב הוא להשלים¹⁵ – הרי מובן מזה, שלהלכה קי"ל דת"ב שנדחה ליום א' אינו חמור כת"ב שלא נדחה היינו שהוא בגדר דחי' ואינו מ' עיקר התקנה (דאל"כ מדוע מקילים בו לענין בעל ברית)¹⁶.

וע"כ צ"ל שגם לדעת רבנן, התענית ביום א', כשחל ת"ב בשבת, ה"ז בגדר דחי', ולכן אינו חמור כתענית שביום ת"ב עצמו – ופלוגת רבי ורבנן היא ב' גדרה של „דחי" זו עצמה, שיש לפרשה בכמה אופנים, כדלקמן.

ד. מבואר באחרונים¹⁷, שבתענית יש

(14) סי' תקנט ס"ט. וכ"ה בטור שם.

(15) כמ"ש המג"א שם בשם הב"י. ואף שהב"י לא כתבו בשו"ע בפירוש, הרי מובן הוא מזה שכתב הד"ן רק בת"ב שחל בשבת.

(16) אלא שצ"ע בדעת השו"ע, שהרי בסתקנ"א ס"ד הביא ב' דיעות בת"ב שחל בשבת, אם מותר בשתי שבתות: ולענין דברים שבצנעה כ' (סתקנ"ד ס"ט) דת"ב שחל בשבת מותר בכלול אפילו כו"י, ומה שמסע לכאורה דס"ל דבשנה זו עקרוהו לגמרי מט' באב ועקרוהו ליו"ד כהרשב"א הנ"ל. וא"כ שוב אין להוכיח (לכאורה) מדין הנ"ל, דרק בת"ב נדחה אין בעל הברית משלים, דהוי בגדר השלמה. וכבר האריכו בספרים בהשקט"ז בזה – ראה הנסמן בהערה 11. ובכל אופן, הביאור בפנים הוא להדיעות דס"ל דאנן קי"ל להלכה דהוי בגדר תשלומין.

(17) ראה בצפ"ע שבהערה 11 ובצפ"ע הל' תענית פ"א ה"ט. ועוד.

(*) ובשו"ת כתב סופר שם, שגם כוונת הרמ"א שם „ויש אוסרין" הוא לא מדינא, אלא מכח מנהגא שנחשב בזה. ע"ש בארוכה.

ייהפכו (הצומות) לימים טובים וימי ששון ושמחה.

דלפי פשוטו צ"ע: ביטול הצומות ל- עת"ל מובן, דכיון שהצומות הם לזכר הצרות שאירעו לאבותינו, לכן, בהבטל זכרון הצרות (על ידי הגאולה) בטלים בדרך ממילא הצומות – אבל מדוע ייהפכו ימים אלה לששון ולשמחה?³³ ד- לכאורה, לשמחה מה זו עושה?

אבל ע"פ הנ"ל מובן, כי עיקר ה- תענית אינו העיניו שבו, כ"א זה שהוא "יום רצון לה"³⁴, אלא שבזמן הגלות, כשעדיין לא בטלו חטאינו (שגרמו ל- "גלינו מארצנו"), הרי הדרך להרגיש ולנצל מעלת היום היא על ידי עינוי הגוף, שזה מעורר את האדם לתשובה וכו'; משא"כ לעתיד לבא, כאשר "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"³⁵, אין מקום לעינוי (הגוף), אלא להוספה בעבודת ה' ועבודה זו ה"ה מתוך שמחה וטוב לבב, ולכן יהיו ימי רצון אלה ימי שמחה, שיהפכו לימים טובים³⁶.

התענית ענינו הוא (בלשון הכתובי) "יום רצון לה". ואף שזה נאמר (בעיקר) בתענית שהוא לתשובה וכפרה³⁷, משא"כ ד' הצומות, ובפרט ת"ב, ה"ה בגדר אבי-לות³⁸ על הצרות שאירעו בזמנים אלו – הרי כתב הרמב"ם³⁹ שגם צומות אלו הם "כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה ויהי' זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהי' כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר⁴⁰ ו- התודו את עונם ואת עון אבותם וגו'", דמזה מוכח שיש בתעניות אלו שני ה- ענינים⁴¹.

והיינו שהיותו "יום רצון" מתגלה על ידי הצום והנהגות התענית שבוים זה, וכדאיא בגמרא⁴², "שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרחני"⁴³.

[ובזה יש לבאר מש"נ בזכריה⁴⁴ והובא ברמב"ם⁴⁵ להלכה, שלעתיד (לא רק ש- יבטלו כל הצומות, אלא עוד זאת, ש-]

(33) ראה אהיה מסעי ס"ע אשפד ואילך.

(34) ועפ"ז מובן ג"כ בפשטות הא דא"י בגמ' (ר"ה יח, ריש ע"ב) בפ"י הכתוב (זכרי' שם) "צום הרביעי וצום החמישי גו' יהי' גו' לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום כו'", דאין קורא לאותו יום עצמו בשני שמות הפכיים, ואין נהפך יום זה מההיפך אל ההיפך? אלא כי עצם תוכן היום הוא יום רצון, אלא שפעולתו וגילוי הוא בהתאם להזמן ומעשה האדם שבזמנים אלו (ככפנים), דבזמן שיש שלום ששון ושמחה אין שלום כו'. ע"ש בגמ'. וראה צדה לדרך (לר"מ בריא בן זרח) מאמר חמישי כלל ראשון פ"א.

(35) זכרי' יג, ב.

(36) וי"ל שזה מוכח מזה גופא שלעתיד ייהפכו ויהיו לששון ולשמחה, שזהו אמיתית תוכן ענין הצומות, שהרי לעת"ל, כל המצות תהיינה על מילואן ושלמותן (ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"א).

(23) ישע' נח, ה.

(24) ראה תניא אגרת התשובה פ"ב.

(25) ראה זכרי' ז, ג ואילך. ירושלמי ברכות פ"ב ה"ו. ובתו"ס תענית פ"ד מ"א ד"ה במנחה שלדעת הרמב"ם "ד' צומות לא הוקבעו אלא לאבל". וראה ראש תענית ס"ב. ועוד.

(26) הל' תעניות רפ"ה.

(27) בחוקתי כו, מ.

(28) וראה שו"ת חתם סופר או"ח סי' רח (ד"ה מ"מ וקראת), שלהרמב"ם, נקבעו על התשובה (ולא כמו, שהיינו חושבים שהתעניות הללו אינם על דרך התשובה אלא ע"ד האבל").

(29) ברכות יז, א.

(30) וראה אגה"ת שם.

(31) ח, יט.

(32) סוף הל' תעניות. וראה טור או"ח ט"ס

תקפ.

בתור יום רצון, שהוא ביום השבת, ור- מעשה האדם שבים הצום שנדחה ליום א'.

ה. ויש לבאר זה בעומק יותר, ע"פ המבואר בכ"מ⁴¹ בנוגע לתענית דיום ה- כפורים (מ"ע מה"ת – וי"ל שהוא אבוהון דכולהו תעניות) שענינו – „לחיותם ב- רעב“⁴², והיינו שמה „רעב“ דיוהכ"פ גופא נמשכת חיות להנשמה (ועד „שהחיים שלהם הוא מבחי' הרעב גופא מה שהם רעבים וצמאים אליו ית'"), וזה מחי' גם את הגוף כפשוטו.

והיינו דהחיות הנמשכת להאדם ביום התענית ע"י הרעב, היא חיות נעלית יותר מהחיות שעל ידי אכילה ושתי', כי כל מהותה היא חיות דקדושה (שהרי אין בו אכילה ושתי' וכו'), והאדם עסוק רק בעניני קדושה – ובזה הוא חיותו ביום זה)⁴³ וי"ל דמיום הכפורים נמשך הענין ד„לחיותם ברעב“ (חיות להנשמה מהרעב גופא) גם לשאר הצומות (שמדברי קבלה).

והנה גם בשבת האכילה והשתי' אינה דומה לאכילה ושתי' דימות החול, שע"ד הרגיל והרוב – מתענג האדם מאכיל' גשמיים והתענוג שלו הוא תענוג דחול, משא"כ אכילת שבת, שמצוה לענגו, הרי האכילה והתענוג הם קדושה ומצוה⁴⁴.

ועפ"י מובן, דכשחל ת"ב א' א' משאר ד' הצומות ביום השבת, דאין עצב בה"כ, הרי זה שאי אפשר להתענות בו אינו מבטל הענין שיום זה הוא „יום רצון“, ואדרבה, שהרי שבת מצ"ע הוא ג"כ יום ועת רצון, חמדת ימים אותו קראת³⁸.

כלומר: הנשבע שיתענה בשבתות וב- ימים טובים ה"ז שבעת שוא³⁹, כי בימים אלו אסור להתענות והוא נשבע לבטל את המצוה – כי המדובר הוא בפעולת הגברא שיתענה: אבל ימים שמלכתחילה נקבעו ע"פ תורה לימי תענית, צום הרביעי וצום החמישי וכו', כאשר הם חלים בשבת – הרי אף שהגברא אי אפשר שיתענה ביום זה, מ"מ החפצא ד- היום (תענית), שהוא יום רצון לה⁴⁰, במקומו הוא.

וזהו דס"ל לרבנן, שגם כשחל יום ה- צום בשבת, ישנם ב' הענינים, יום תענית

„כמצות רצונך“. ועפ"י יומתק גם זה שד' הצומות ה„מפורשים בקבלה“, הביאם הרמב"ם (הל' תעניות פ"ה ה"ד) מהכתוב בזכרי' „צום הרביעי גו" – שאינם מפורשים בו בתור יום צום כשלעצמם, אלא רק ש„צום הרביעי וגו' יהי' . . לששון גו", היינו שהפסוק בא לומר (לא עצם הצום, כ"א זה ש)הצומות יתפכו לששון ולשמחה כו'.

(37) ראה תוס' סד"ה מ"ד (מ"ק כג, ב).

(38) נוסח ברכת העמידה דש"ק.

(39) רמב"ם שבעה ערה 20.

(40) באגה"ת שם, ודרך כלל סוד התענית היא סגולה נפלאה להתגלות רצון העליון ב"ה כמו הקרבן שנאמר בו ריח ניחוח לה', וכמ"ש בישעי' הלוי תקרא צום ויום רצון לה' מכלל דהצום הנרצה הוא יום רצון, ומשמע (קצת) דהיום רצון נעשה ע"י פעולת האדם – צום הנרצה. אבל י"ל שזהו רק בתעניות של יחיד לתשובה וכפרה (המדובר ב- אגה"ת שם), או תעניות שגוזרים על הצבור כדי לבטל גזירה וכי"כ, משא"כ ד' הצומות שהימים עצמם נקבעו ע"פ תורה, „מפורשים בקבלה“, הם בעצמם „יום רצון לה“.

(41) לקו"ת שה"ש סד"ה הנך יפה (יד, ב). ועוד.

(42) תהלים לג, יט.

(43) ולהעיר שגם בפשטות, חיות הגוף בכלל היא מדצ"ת, משא"כ ביום התענית שהחיות דיום זה בא מחיות שכבר נתעלה לדרגת מדבר (ובבניי – שאמיתית חיותו היא מנפשו האלקית – הרי היא חיות קדושה של הנשמה). ועיין לקו"ת יוהכ"פ ע, ב.

(44) ראה גם תרי"א ר"פ ח"ש. סידור עם דא"ח סדר עבודת שבת (רג, א ואילך). תרי"ח לך (צו, א-ג). שם ויקהל (תרלא, א ואילך). דרך מצותיך צ, א-ב.

כי אינן אכילה ושתי' גשמיים השייכים לגוף ונה"ב – אלא עונג הנשמה.

ועפ"י יתוסף ביאור בזה שביום ה' שבת שחל בו תענית ונדחה – נשאר ענין יום רצון (דהתענית), שהוא לא רק מחמת היום, שגם יום שבת זה הוא יום רצון לה', אלא גם מצד פעולת האדם, כי שלימות העבודה דאכו"ש דיום השבת היא בדוגמת הענין ד"לחיותם ברעב".

ו. וזהו ביאור פלוגתת רבי ורבנן ע"פ פנימיות הענינים – אי אמרינן הואיל ונדחה ידחה או לאו:

לדעת רבי, הואיל ועיקרו של ה' תענית – יום רצון לה' – יכול להתקיים גם ביום השבת זה (ע"י אכו"ש בשבת באופן שכל העונג שבזה הוא עונג של מצוה), לכן, הואיל ונדחה החלק שאינו עיקרי כ"כ בערך רצון לה' של התענית – עיניו הגוף – ידחה לגמרי, ובקביעות כזו אין צורך בזה כלל.

ויש לומר, שרבי לשיטתו – שאמר⁴⁶ שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו אפילו באצבע קטנה, ועאכו"כ שעונג שבת שלו ה' עונג רוחני של הנשמה, בלי תערובת של הנאת הגוף, ובמילא, העבודה רוחנית של הצום מתקיימת גם ביום השבת.

ויש להוסיף, שס"ל לרבי, דכאשר יום תענית חל ביום השבת, אזי נוסף על שיום השבת, "אהני" ליום התענית, כיון שגם יום השבת הוא יום רצון לה', הרי גם, "אהני" ב"לחיותם ברעב" דהתענית, ע"י אכילה ושתי' דשבת, שגם מי שלא הגיע למדה זו שלא ירגיש כלל עונג

ומזה מובן, ששלימות קיום מצות עונג שבת היא, כאשר כל תענוגו הוא מזה שהוא מקיים מצות הקב"ה על ידי אכילה זו, והיינו, שאין העונג שלו עונג הגוף כ"א רק עונג הנשמה.

[אלא שגם מי שלא הגיע למדה זו, שלא ירגיש כלל עונג גשמי מאכילת שבת, ואדרבא הוא מתגשם ע"י העונג שבהמאכל ("וכמעשה" הידוע אשר פעם הראה הבעש"ט נ"ע לתלמידיו שור מלך בש בבגדי ש"ק ויושב אצל השולחן . . אחד שאכל בשר שור לקיים מצות שבת ומפני תוקף רצונו לקיים את המצוה באכילת בשר בשבת נעשה עצמו כו") – מ"מ חייב לענג את השבת בבשר שמן ויין ישן].

ונמצא, שבשבת ניתן הכח להגיע ל' תוכן העבודה ד"לחיותם ברעב" (שחיותו תהי' חיות רוחנית של הנשמה, כנ"ל), אף שבפועל הוא אוכל ושותה כו' – כי שלימות המצוה דעונג דשבת היא כאשר אין העונג מתענוג המאכלים כ"א הוא עונג רוחני דהנשמה (ע"י קיום מצות עונג שבת), וא"כ ה"ז דוגמת "לחיותם ברעב", שהרי לגבי הגוף נפש הבהמית, אכילה זו הוא ענין של "רעבון" ועינוי⁴⁷,

סו"מ תרס"ג ע' ס ואילך. המשך תרס"ו (ע' קנד. שם ע' רמב). ובכ"מ.

(45) סו"מ תרע"ז ע' רז. וש"נ.

(46) שו"ע אדה"ז סרמ"ב ס"ב.

(47) ראה בהנמסר בהערה 44 שהאכילה דשבת היא בדוגמת המן שה' כולו לחם מן השמים שלא ה' בו פסולת כלל ולכן פרש שבתכם לא קאמר (וח"ב פת. ב). ולהעיר מ"ש כמז (עקב ח, ג) ויענך וירשיבך ויאכילך את המן, שהמן פעל רעבון (כפי' המדרש – קה"ר פ"ה, י"ד. לקח טוב עה"פ. וראה גם יומא עד, סע"ב) ונת' במ"א כי היות שלא ה' בו פסולת, והי' בבחי' פשיטות כו', לא ה' ביכולת האדם, "לתופסו" ולכן גרם לרעבון – ראה בארוכה

לקו"ש ח"ד ע' 1100 ואילך (וראה לקו"ש ח"ט ע' 16 ואילך). וש"נ.

(48) כתובות קד, א. וראה תניא פ"ח.

(49) ראה זבחים צא, א.

ז. וע"פ כל הנ"ל יש לבאר דברי אדמו"ר מהר"ש דלעיל (ס"א) – שהזכיר כמה פעמים שש"ק זה נקרא „נדחה” כי התענית דשבעה עשר בתמוז נדחה ב- ש"ק, וסיים „הלואי שיהי' נדחה באמת”.

ובהקדם, בדבריו כ"ק מו"ח אדמו"ר שם, לאחר שסיפר ע"ד דברי אדמו"ר מהר"ש הנ"ל, סיים (כנ"ל) „א ברכה פון א צדיק ווערט מקויים, הלואי עס זאל טאקע אזוי זיין, און זאל נדחה ווערן באמת ויהפך לששון ולשמחה”.

ולכאורה מהי ההוספה בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר „הלואי עס זאל טאקע אזוי זיין און זאל נדחה ווערן באמת” על דברי אדמו"ר מהר"ש – הרי הן הן דברים?

גם – כ"ק מו"ח אדמו"ר הוסיף על דברי אדמו"ר מהר"ש „ויהפך לששון ולשמחה”, וגם שינה מלשוננו, שאדמו"ר מהר"ש אמר „הלואי ער זאל נדחה ווערן באמת”, ואילו כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר „הלואי עס זאל טאקע אזוי זיין און זאל נדחה ווערן באמת כו”.

גם צ"ב דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר „א ברכה פון א צדיק ווערט מקויים” – דלכאורה, הרי זוהי נבואה מפורשת¹ ופסק דין ברור בהלכה², שהצומות עתידין ליבטל ולהיות ימי ששון ושמחה, בלשון הרמב"ם³ „כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנאמר כה אמר ה' כו” (ופשיטא שאין לומר שהכוונה בה שיחה שיבטל לפני הזמן דימות המשיח) – ומהו שמוסיף „א ברכה פון א צדיק ווערט מקויים”?

וע"פ משנת"ל בגדר תענית שחל ב- שבת – יש לומר שדברי אדמו"ר מהר"ש ודברי כ"ק מו"ח אדמו"ר מדברים בשני

גופני ממאכלי השבת – הנה בשבת זו (שחל בו תענית ונדחה) ניתן הכח שתהי' אצלו החיות והעונג דאכו"ש בבחי' „לחיותם ברעב”⁵⁰.

אבל חכמים לא הודו לו, כי כל עוד שלא בטלו עדיין הצומות הללו, צריכים לענין העינוי כפשוטו (ומה גם שהתורה על הרוב תדבר⁵¹, ואי אפשר לדרוש (מהרוב) מכא"א שגיגע לדרגא זו, שלא ירגיש העונג הגשמי מאכו"ש דשבת שהיא אכילת מצוה) – לכן ס"ל, שאף שישנו ביום השבת זו העילוי ד, יום רצון לה” (שמצד התענית), וכנ"ל בארוכה, מ"מ, יש צורך למעשה של תענית כ- פשוטה, ביום א, עדי יקויים היעוד ד- יהפכו ימים אלו לששון ולשמחה ול- מועדים טובים [ומ"מ התענית דיום א' קלה יותר, כי אין בו עצם יום תענית].

50 וי"ל ש„אנני” דהתענית היא גם לצדיקים, כי אע"פ שכל שבת היא בדוגמת „לחיותם ברעב” מ"מ אינו דומה ממש לענין ד, לחיותם ברעב, ששם החיות אינה אלא חיות הנשמה, ואין בזה עירוב דאכילה ושת"י גשמיים כלל, משא"כ באכילת שבת, אף שהוא עונג מאכו"ש של מצוה, ולא עונג גשמי, מ"מ גם בעת קיום המצוה מודגשת הגשמיות שבה שהוא התענוג שבכשר שמן ויין ישו, ולכן ה"ו נותן מקום שהאדם יתגשם מצד העונג שבהמאכל, כנ"ל (ראה תו"ח לך שם: עכ"ז הוא מגשם לגוף מצד התענוג הגשמי כו". וראה תו"א יתרו ע"ד, א: לקו"ת במדבר ז, סע"א ואילן – שגם המאכל עצמו לא מצד העונג שבו) מגשם קצת). משא"כ כשחל תענית בשבת י"ל שניתן כח שאכילתו תהי' מעין תענית.

ועפ"י יש לבאר מה שאמרנו חז"ל (תענית כט, ב. ושי"ג) ונפסק להלכה (שו"ע או"ח סתקנ"ב ס"ו) דת"ב שחל בשבת „אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שולחנו ואפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו”, שלא מצינו לשון כזה בסתם שבת – כי בשבת ת"ב יש בזה עילוי ומעלה (ולא רק היתר), כי אין בה חשש שיגשם כו' (משא"כ בשאר שבתות).

51 מו"ח ח"ג פל"ד.

פרטים שונים בהענין, ודברי כ"ק מו"ח אדמו"ר הם המשך (וסיום) לדברי אדמו"ר מהר"ש.

ביאור הדבר:

אדמו"ר מהר"ש הזכיר כמ"פ שש"ק זה נקרא „נדחה" י"ל כוונתו לדבר במעלת ש"ק זה, שישנו קיום גדר התענית בעבור דת האדם, וזהו שש"ק זה נק' נדחה, דלהיותו כולו „יום רצון לה", הרי „ה" תענית דיי"ז תמוז נדחה בש"ק, והיינו, שיש בכח בני"י לפעול ולגלות עילוי זה על ידי המצות ופעולות דש"ק – אכילה ושת"י ועונג שבו; ועי"ז סיים „הלואי ער זאל נדחה ווערן באמת", שיתקיים ב" עבודת כאו"א שידחה באמת, שקיום ה" „יום רצון לה" דיום השבת זה יהי באמת, שיהי נרגש אצל כאו"א באמת בהתענוג דאכו"ש דשבת שכולו הוא בכח, „לחיותם ברעב".

ועי"ז ממשיך כ"ק מו"ח אדמו"ר „א ברכה פון א צדיק ווערט מקויים", והיינו הברכה על קיום גדר התענית בעבודת האדם ביום השבת תתקיים בפועל, „הלואי עס זאל טאקע אזוי זיין" בעבור דת,

ואילו ההמשך „און זאל נדחה ווערן

באמת" – בזה מדובר בדחיית התענית עצמו בפשטות (לעת"ל), שבאמת יהי נדחה, ומוסיף „ויהפך לששון ולשמחה" –

והן המה מעין ועי"ד שני השלבים (וה" תקופות) שיהיו בימות המשיח, ראשית מה ש"כל הצומות האלו עתידים ליבטל", היינו בלשון הרב „זאל נדחה ווערן באמת", ושלב הב' „ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה"⁵² – והוא סיום לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר „ויהפך לששון ולשמחה".

ויהי רצון, שבשנה זו יתקיים (בלשון הרב) שיהי כן באמת, „זאל נדחה ווערן באמת ויהפך לששון ולשמחה", ובמילא – בי"ז בתמוז וכ"ש בת"כ כבר תתקיים הנבואה „כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי גוי' יהי' . . לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו".

(משיחות ש"פ בלק י"ז בתמוז נדחה) תשל"א,
ש"פ תצוה תשמ"ז)

(52) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 413 ואילך
בביאור דברי הרמב"ם שם.

דפינסח הוא כנגד „פלא“, והיות שב-
 „פיל“ יש (נוסף על הפ“א) גם אות למ“ד
 ד, „פלא“ ה“ז מוסיף בהענין – ויש
 „פלאות“ [נכמו ש, פילים] לשון רבים –
 מוסיף על „פלאות“ – „פלאי פלאות“,
 היינו נוסף על הריבוי בכמות, גם ריבוי
 באיכות.]

אבל רש"י שולל התחלת פירוש זה, באמרו שהטעם ש,הרואה פינחס בחלום פלא נעשה לו" הוא (לא מפני שאות פ"א שבת"ב, "פינחס" מורה על "פלא", אלא) לפי שזהו, כמו שנעשה לפינחס".

[ויש לומר, שטעמו של רש"י לחלק בין "הרואה הונא כו'" ל"הרואה פינחס כו'" הוא ע"פ המשך דברי הגמ' שם ש"הרואה הונא כו'" פירושו שראה שם זה "בכתבא" (שראה חיבת הונא או חנינא – כתובה. רש"י), ולכן מסתבר שהרמז קשור עם האותיות שראה בחלומי; משא"כ "הרואה פינחס כו'" פיל כו'" אין פירושו שראה תיבה זו כתובה, אלא ראה דמותו של פינחס! או פיל (כדמוכח

א. איתא בגמרא: „הרואה פינחס ב-
חלום פלא נעשה לו, הרואה פיל בחלום
נפלאות; נעשו לו, פילים פלאי פלאות
נעשו לו.“ ובפרש״י שם „פלא נעשה לו,
כמו שנעשה לפינחס כדאמרין ב-
סנהדרין“.

מפשטות הגמרא משמע, שהחילוק בין „הרואה פינחס” ל„הרואה פיל” הוא, ש- „הרואה פיל” עושים לו „פלאות” – רבות, ואילו „הרואה פינחס” עושים לו רק פלא אחד („פלא” לשון יחיד).

ותמוה: בסנהדרין שמי מפורש, ששנה נסים נעשו לו לפינחס" (ובספרי, חייב"ע) וועד איתא ש"ב נסים נעשו לו, ובפרש"י עה"ת, "והרבה נסים נעשו לו", ומדוע "הרואה פינחס בחלום (רק) פלא (אחד) נעשה לו" – הרי אין זה "כמו שנעשה לפינחס"?

ויש להוסיף ולהעיר, שלולא פרשיי
הי' אפשר לבאר טעם החילוק, שהוא
ע"ד מה שנאמר בגמ' בהמשך ליה"ה, "ה-
רואה הווא בחלום נס נעשה לו, חנינא
חנניא יוחנן נסי נסים נעשו לר", ובפרשיי
שם, "נס נעשה לו, נ"ן כנגד נ"ן כו",
חנינא, נונין הרבה, נסים הרבה" ומעין
זה הי' אפשר לומר כענינו, שה"פ"א

- 6) ולהעיר, דאות גוי' (שבפינחס) מתחלפת
למדי' (שהו ממוצא א' – טעלג'ת שכלשון. ראה
נחמ' ג, ל ומציד שם. רש"י קדוש' ט, טז. ועוד).
7) ועפ"י מובן הטעם ורש"י שם (ד"ה נס)
מוסיף, "וכגון האדם שחשוב" (ולא סמך על
המפורש בבסיס חיבת לאד"י. וראה מסיכת חכמים
על פרש"י – כי זהו היסוד לקשר אות גוי' שב-
אמצע) חיבת "הונא" לעני הנס.
8) ראה גם דק"ס לביכרות שם (בהגהות), אלא
שמקשה ע"ז דאיכ' הולל" (דוקא פינחס בן אלעזר"
דקמאר בגמ' ל' לפני') גבי ישמעאל (רדוקא
ישמעאל בן אברהם").

- (1) ברכות נו, ס"ב.
- (2) בברכות נו, ב, פ"ל . . פלא נעשה לך. אבל בנוסח הכ"י בדק"ס שם — "פלאות" (כלפניו בגמ' שם).
- (3) פב, ב.
- (4) ס"פ בלק, — ובראב"ע שם, שנעשו עשרה נסים לפינתו. וצ"ע מקורו.
- (5) שם נו, רע"א.